

Hurra min båg, hurra!

Några medeltidsballader som gått till sjöss

Margareta Jersild

Den svenska medeltidsballaden anses från början ha varit en medeltida dansvisa. Genren som sådan har också uppstått i medeltida höviska kretsar. Under senare århundradens övervägande muntliga tradering har balladen sedan spritts till alla samhällsklasser. Den har sjungits vid många olika tillfällen, av stora sångare för åhörare som en spännande episk visa eller i vardagslivets ensamhet under arbetet; informanter talar t.ex. om kvinnor som sjöng ballader då de satt och spann. Att de enskilda balladtyperna omformats under den långa traderingen, liksom att melodierna ändrats och ibland helt bytts, är inte heller underligt. Vi finner också ballader i de mest skiftande miljöer, t.ex. i sjömanskretsar där sådana skrivits ned i de många bevarade sjömansvisböckerna. Här är det naturligt nog gärna ballader med anknytning till sjön som man velat sätta på pränt. Mycket ofta förekommer t.ex. i dessa visböcker "Herr Peders sjöresa".

I några fall finns belägg för ett samband mellan ballader och arbetsvisor till sjöss. Till den naturmytiska balladen "De två systrarna" har man i senare tid sjungit en melodi som även använts till visan "A när som jag var på mitt fjortonde år", som åtminstone av Sigurd Sternvall i hans bok *Sång under segel* uppges ha varit en mycket populär pumpvisa och känd från början av 1800-talet. Flera senare uppteckningar av "De två systrarna" har också omkvädet, "Det blåser kallt kallt väder ifrån sjön", gemensamt med "Å när som jag var på mitt fjortonde år". Samma omkväde uppträder även i den naturmytiska balladen "Havsfruns tärna" i uppteckningar från 1810-talet.

Exempel av det här slaget ger emellertid inga direkta bevis för balladens konkreta användning till sjöss. Att ballader sjungits som

M.M. $\text{♩} = 90-128$

H. 1. Kom till mig på lördag kväll, Ki-li-vi-li-viggnarvej, ta

flicka du får de ja' lof-te dej. Ki-li-vi-li-viggnarvej, tjänel

hej, Nik-to-ri-a, Nik-to-ri-a, Ki-li-vi-li-viggnarvej, tjänel

hej, Nik-to-ri-a, Nik-to-ri-a, Ki-li-vi-li-viggnarvej.

Ex. 1. "Kom till mig på lördag kväll". Ur: Rancken 6, 205 nr 84 (ms i Folkkultursarkivet, Helsingfors).

funktionella arbetsvisor, där den melodiska rytmen varit viktig för de olika arbetsmomenten i ett lagarbete, är dessutom tämligen ovanligt. Men under senare delen av 1800-talet och fram i tiden så länge segelfartygen ännu var i bruk finns belägg för att några ballader fungerat som just arbetsvisor ombord. Utom några kommentarer som lämnats av upptecknare är det balladernas omkväden, som ger bevis för detta. I en del uppteckningar har de äldre typerna av omkväden ibland ersatts med trallrefränger med fraslängder som bättre passar till modernare melodier. Ibland har dock sådana omkväden ren nonsens- karaktär. Till denna senare grupp hör några ballader, vars omkväden - och i några fall melodier - tyder på att de använts som shanties. Vi ska här se närmare på några av dessa.

Att döma av den bevarade dokumentationen förefaller det som om "Kom till mig på lördag kväll" (SMB 230) är den ballad som varit den vanligast förekommande i arbetslivet till sjöss. "Kom till mig på lördag kväll" är en skämtballad känd i många varianter. Visan handlar om en flicka som väntar på att hennes vän ska besöka henne om natten. Hon ber honom att ta med sig bröd för att hålla hundarna lugna, visar honom vilken väg han ska ta för att bli osedd och varnar honom för att göra oväsen.

Solo. Kör.

En sjö-man seg-lar jor-den runt. Kär-re vär-re vitt,bom-

Solo. Kör.

bom! Hans hemkomst är en gläd-je-stund. Kär-re vär-re vitt bom!

Hur-ra så! Vik - to - ri - a! Vik - to - ri - a!

Kär-re vär-re vitt bom! Hur-ra så! Vik - to - ri - a! Vik -

to - ri - a! Kär-re vär-re vitt bom - bom!

Ex. 2. "En sjöman seglar jorden runt". Ur: Sternvall, *Sång under segel*, s. 271.

Det äldsta påtagliga exemplet på visans funktion som shanty finns i den finländske folkvisesamlaren Oscar Ranckens samlingar från Österbotten. Sannolikt på 1880-talet upptecknades följande variant med melodi, men enligt en anteckning i manuskriptet inlärdes melodin "år 1849 i Wasa genom Skolaris Karl Johan Engelbrekt Blomberg från Kristinestad." (ex. 1).

Å kom till mej en lördagskväll,
 - Kilivilivippom vej, -
 Så ska' du få de' ja' lofte dej.
 - Kilivilivippom vej, tjån hej,
 Viktoria, Viktoria, Kilivilivippom vej, tjån hej,
 Viktoria, Viktoria, Kilivilivippom vej.

Melodin är densamma som upptecknats till åtminstone två varianter av visan "En sjöman seglar jorden runt", båda med anknytning till

sjöfarande traditionsbärare. Den ena av dessa varianter trycktes av Sternvall i hans samling (s. 271 f.), där den uppges vara en halarvisa upptecknad av "Navigations-Pelle" 1875 (ex. 2). Den andra varianten (tryckt i Bondeson nr 288), som också uppges som halarvisa och "allmän" till sjöss, upptecknades år 1900 efter f.d. sjömannen Adolf Olsson från Vallda socken i Halland. Adolf Olsson var född 1841 och hade gått till sjöss vid 19 års ålder.

Sternvall lämnar också text och melodi till "Kom till mig på lördag kväll" nedskrivna av sjökaptenen Olof Olsson i Råå, Raus socken, Skåne. Olof Olsson, som var född 1854, började redan vid sex års ålder segla på Stockholm ombord på sin fars jakt. 1863 mönstrade han för första gången på briggen "Maria" av Ystad. Hans variant skulle ha sjungits "i svenska hamnar vid arbete med lossning och lastning" (Sternvall s. 15, 183 f.). Melodin har inga likheter med den österbottniska variantens, men omkvädet är av samma typ. Första strofen lyder:

Å, kom till mig på lördag kväll,
- Victoria, Victoria! -
så ska du få det du bad mig om!
- Kirre virre vippbom. Hurra så!

Balladens funktion som arbetsvisa bekräftas av omkvädet, som annars är helt udda i balladsammanhang. Det är i stället hämtat från en shanty. Stan Hugill – som i boken *Shanties from the Seven Seas* (s. 425 f.) också kommenterat några av visorna i Sternvalls samling – har uppmärksammat de svenska visorna "En sjöman seglar jorden runt" och "Kom till mig på lördag kväll", som han jämför med den engelska shantyn "Pretoria", där namnet Victoria ingår i omkvädet: "...oh, gloria, Victoria...".

I de äldre uppteckningarna av "Kom till mig på lördag kväll" är inte dessa omkväden av shanty-typ vanliga, vi finner där i stället antingen rent traditionella balladomkväden eller trallrefränger, då ibland kombinerade med omtagningar av hela eller delar av versrader. Vid mitten av 1800-talet får vi således belägg för de nya slagen av omkväden som uppträder sida vid sida med de äldre. Innehållet i dessa "ballad-shanty"-varianter är också vanligtvis mer obscen. Om den

ovan citerade österbottenvarianten noterades t.ex. i manuskriptet: Gammal och mycket allmän, men har en hel mängd plumpa verser, som ej kunna återgifvas i skrift." Hur länge just balladtypen "Kom till mig på lördag kväll" använts som shanty innan den upptecknades vet vi inte; omformningen av innehållet mot mer obscen håll tillhör inte heller den kategori som upptecknarna i allmänhet satte på papper.

I sjökaptenen Olof Olssons variant av "Kom till mig på lördag kväll" finner vi också sist i slutomkvädet "Hurra så", som knappast har något med sedvanligt hurrande att göra utan i stället även det härrör från shanty-världen. Hugill lämnar flera exempel på engelska shanties, där rader som t.ex. "Hooraw, boys, hooraw ho" förekommer i refrängerna (1961, s. 84 ff., 124). Uttalet "hurra min boys" i en variant av "Kom till mig på lördag kväll" upptecknad i Halland 1929 tyder på en direkt engelsk förlaga av omkvädet.

"Hurra min boy", "hurra min boys" (!) och liknande uppträder således i flera balladvarianter, framför allt i "Kom till mig på lördag kväll", men också i skämtballaden "Bonddrängen och jungfrun" (ibland kallad "Fantegutten", SMB 233). "Bonddrängen och jungfrun" är känd i Sverige från flera uppteckningar gjorda på 1810-talet och framåt. I de äldsta finner man de för balladen konventionella omkvädestyperna, men vid mitten av 1800-talet uppträder också här en shanty-refrängversion. Tidigast uppträder detta i ett skillingtryck "Fem muntra och alldeles nya visor" från 1854, men sannolikt hämtades visan med sitt omkväde, mer eller mindre redigerad, ur den muntliga traditionen. I trycket hade balladen följande lydelse, som alltså är det äldsta belägget för "hurra-omkvädet":

- 1 Riddaren och jungfrun de stodo på Hamborgabro,
- hurra min boy, sjung falladeralla, -
De lofwade hwarandra sin ära och sin tro,
- för min hopp sjung falleri, sjung fallerideralla.
- 2 Der stod en fantejunt och hörde deruppå,
I morgon skall wi träffas på sköna jungfruns gård,

- 3 Riddaren han red och fantejunten sprang,
Men fantejunten hann ändå fortare fram,
- 4 Se'n klappar han på med ullwantar grå,
Låt upp sköna jungfru, drag låset ifrå,
- 5 Jungfrun hon swarade allt med ett wredsigt sinn',
Nej ingen här är bjuden och ingen slipper in,
- 6 Mins jungfrun ej på Hamborgabro,
Wi lofwade hwarandra vår ära och vår tro,
- 7 Jungfrun i hast ur silkesängen sprang,
Se'n låser hon upp dörr'n så det i salen klang,
- 8 Jungfrun i hast åt silkesängen sprang,
Och fantejunten efter till väggen han slank,
- 9 När det till dager ändtligen började att nå,
Då skulle fantejunten ut och traska och gå,
- 10 Det är wäl icke bråttom för någon riddare att gå,
Han skall wäl icke till något arbete gå,
- 11 Jag är wäl ingen riddare fast jungfrun tycker så,
Jag är densamme fantejunten som war här i går,
- 12 Ja är du densamme fantejunten som war här i går,
Så aldrig skall du slippa med lifwet härifrån,
- 13 Och fantejunten rätt ut på fönstret sprang,
Ett par silfwersporrar efter honom klang,
- 14 Nu har jag jungfruns mödom och hon har mina skor,
Som lappade är med näfwer och sulade med tråd,

- 15 Snart så får jag mig ett par lappade skor,
Men aldrig får jungfrun mer sin mödom så god,
- 16 Min fader han åker så ofta ut i sta'n,
Han köper mig en mödom som är alldeles rar,
- 17 Ja om han köpte fyra, ja om han köpte fem,
Så aldrig får jungfrun densamma mer igen,
- 18 Min fader han åker så ofta ut i byn,
- hurra min boy, sjung falladeralla, -
Han köper mig en mödom som är alldeles ny,
- för min hopp, sjung falleri, sjung fallerideralla.

I senare svenska belägg av "Kom till mig på lördag kväll" återkommer hurra-omkvädet som slutomkväde, då kombinerat med mellan-omkväden som också hämtats från shanties. Så t.ex. i följande variant, som också får ge exempel på en typ av innehåll, där besöket hos flickan får större utrymme i handlingen än hennes varning för att omgivningen ska störas. Följande - i sammanhanget förhållandevis mycket städade variant - upptecknades i Vörå i Österbotten 1892:

- 1 Ack kom till mig om ett lördagsqväll,
- Gofair fada väl, gofair fada väl, -
Då skall du få det jag lofte dej.
- Hurra min bāj, hurra min bāj, hurra.
- 2 Men mina hundar de bita dej.
Den ena hunden kan du ge bröd.
- 3 Och när du kommer till min bro,
Då drar du af dig dina ytterskor!
- 4 När du kommer i förstugan in,
Då hänger nyckeln ofvanför min dörr.

- 5 Och när du stiger i kammaren in,
På bordet står en flaska med vin.
- 6 Så tar du dig en duktigan sup,
Så att du härdar kampen ut!
- 7 Och när du kommer i min säng,
Så bör du vara, som du nog vet!
- 8 Och när du har kämpat kampen ut,
Så tar du och vänder den in och ut!
- 9 Men när du stiger upp igen,
- Gofair fada väl, gofair fada väl, -
Så bör du ej ha fällt ditt mod.
- Hurra min bāj, hurra min bāj, hurra.

Bakom mellanomkvädet i denna Vörå-uppteckning döljer sig den engelska texten "Goodbye, fare-ye-well", också namnet på - enligt Hugill - en av de allra mest populära homeward-bound-shanties. Hugill lämnar flera varianter av halevisan "Hurrah, Sing Fare Ye Well", bl.a. följande, som börjar sålunda (1961, s. 119):

Sing fare-ye-well my bonny young gal,
Ch. Hurrah! sing fare-ye-well!
Sing fare-ye-well, oh, fare-ye-well,
Ch. Hurrah, sing fare-ye-well!

Så sent som 1962 kunde en variant av "Kom till mig på lördag kväll" spelas in efter småbrukaren Anders Carlsson i Kungälv's Ytterby (1891-1968). Han uppgav själv att den var hörd "av far i tidig barndom". Hans första strof lyder (ex. 3):

Kom till mej på lörda kväll,
- god by vare väl, god by vare väl - så
skall du få de ja lova dej.
- Hurra min boj, hurra min boj, hurra.

i Anders Carlssons variant har båda omkväderna en engelskspråkig förlaga, nämligen i shantyn "Goodbye, fare-ye-well", där orden Goodbye, fare-ye-well" även ingår i omkvädet. Intressant är också att Anders Carlssons melodi tillhör samma typ som en variant av shantyn "Goodbye, fare-ye-well" återgiven av Hugill (ex. 4). Meloditypen måste ha varit välkänd i internationella sjömanskretsar; melo-

MM. l. = 58

8 Kom till mej på lördakväll, -goodby vare väl, god
 8 by vare väl - så skall du få de jag lova dej. - Hur-
 18 ra min boj, hur- ra min boj, hur- ra.

With a swing

Oh, don't yiz hear the Old Man say? Good-bye fare-ye-well! Good-
 bye fare-ye-well! Oh, don't yiz hear the Old Man say? Hoo-raw me
 boys, we're homeward bound!

Ex. 4. "Goodbye, fare-ye-well". Ur: Hugill, *Shanties from the Seven Seas*, s. 120.

diska motivlikheter finns t.ex. i en norsk variant av av en visa - dock ej ballad - med samma omkväde (Brochmann, s. 48). Anders Carlsson sjunger på det tämligen lågmälda sätt som är karakteristiskt för honom, sångsättet i shanties i sin arbetsfunktion var annars det motsatta. Om just denna omkvädestyp har Stan Hugill skrivit (1961, s. 130): "These shanties with the word 'Hurrah', 'Hooray', or 'Hooraw' in the refrain or chorus were known to seamen as 'hooraw choruses' and it was very often said that 'our wild hooraw chorus soon raised the mudhook (or hoisted the tops'1 [= topsail])'."

Ytterligare ett par refrängtyper tyder på användningen av ballader som shanties. I en visbok från Valbo socken i Gästrikland, skriven av Johan Wesslén troligen på 1890-talet, finner vi en variant av "Bonddrängen och jungfrun" med följande mellan- och slutomkväden. Visan börjar:

Der möttes två vänner på våtterlands bro,
- Hyfvoe för Sante-Anna, -
De lofvade varandra sin kärlek och sin tro,
- Hyfvoe maj bois for Mexiko.

Det försvenskade "maj bois" känner vi igen från andra belägg på denna ballad, bl.a. från skillingtrycksversionen som återgivits ovan, men vad är "hyfvoe" med sitt gammalstavade fv? Svaret finner vi i shantyn "Santiana", från början en pumpvisa. I "Santianas" refränger ser vi ursprunget till de svenska omkvädena. "Santianas" refränger, både mellan- och slutrefrängerna, växlade mycket från skepp till skepp. Stan Hugill återger åtskilliga av dem, bl.a. följande (1961, s. 82):

Heave and weigh Santiana.
Hooraw boys, hooraw ho.
Horoo Santy Ana.
All on the plains of Mexico.
Heave an' weigh, we're bound for Mexico.

Här finns sålunda både "Sante-Anna" och "Mexiko" - och "hyfvoe" är naturligtvis en svensk skrivning av "heave and weigh". Sättet att

M.M. 1/4 G4

Kom till mig på lördag kväll, O fr--a-millång, få ffa' da
 få de' fa' lof-te dig, framillång ffa-mi. O-vij, o-vij, o-
 vij framillång, O-vij, o-vij mej, råden gamm framillång ffa-mi.

Ex. 5. "Kom till mig på lördag kväll". Ur: Rancken 6, 205 nr 86 (ms i Folkkultursarkivet, Helsingfors).

koppla det egna landets traditionella visor till engelska shanty-refränger och använda dem som funktionella arbetsvisor var naturligtvis inte enbart ett svenskt fenomen. Engelska shanties sjöngs av sjömän från många länder, vilka på liknande sätt hanterade engelskan utifrån sina egna modersmål. På norska finns t.ex. en motsvarighet till Johan Wessléns nedskrift i refrängen "Hivåvei Santjanna!" i en sjömansvisa (Brochmann, s. 40 ff.) I Danmark kunde "En ridder og en fantegut", dvs. samma balladtyp som "Bonddrängen och jungfrun", spelas in 1979 efter en man född 1896, August Herlow, som lärde visan på sin första segling till Venezuela (Hej sing op, nr 29). Herlows variant sjöngs som bråttspelsvisa och de båda omkvädena är av samma typ som Wessléns.

I en variant av "Kom till mig på lördag kväll" förekommer ett till en början helt obegripligt nonsensomkväde, som även det får sin förklaring i en engelsk förlaga. Bland varianterna av denna ballad i Ranckens österbottensamlingar finner man en strof med melodi, upptecknad mot slutet av 1800-talet men representerande en äldre tradition. Till uppteckningen har fogats följande kommentar: "Mel: från Pjelaks by i Nerpes och Kristinestad inlärdes år 1855 i sagda by af sjömän ifrån sjelfva staden samt sedermera äfven af en (?) Signalist Sjövall vid Wasa Indelta bataljon, som dessförinnan hade varit sjöman." (ex. 5).

Å kom till mej en lördagskväll,
 - O stamillång, -
 Så ska' du få de' ja' lofte dej.
 - Stamillång stomi,
 Ovij, ovij, ovij stamillång,
 Ovij, ovij maj råilen gaun,
 Stamillång stomi.

De besynnerliga omkväderna kan föras tillbaka på en hel familj med "Stormalong"-shanties, som ursprungligen sjungits till arbetet vid pumparna. Ordet "Stormalong" i olika variationer ingår i visans refränger. Hugill nämner flera sådana refränger, t.ex. följande där sambandet med det svenska belägget framgår klart (1961, s. 78):

Grand chorus. 'Way-oh-way-oh-way – storm along,
 'Way – you rolling crew, storm along stormy.

" 'Way-oh-way" har blivit "ovij, ovij" och "storm along stormy" skrivits - och kanske uttalats som "stamillång stomi". "Stormalong"- refränger har kunnat dateras tillbaka till 1830-40-talen. Den något ropartade rytmen i det österbottniska omkvädet skulle kunna tyda på att melodin övertogs från en "Stormalong"-shanty.

The type of shanty sung at the pumps had to be jerky in rhythm to suit the jerky motion of the rocker bars, therefore although there were proper pumps shanties, such as the one given above, those used on the brake wind-lass were often appropriated for the job, such shanties as *Lowlands, Stormalong and Goodbye Fare-ye-well.* (Hugill 1969, s. 88)

I ljuset av "Stormalong"/"Stamillång" får också det märkvärdiga omkvädet med den "studdiga" ballongen sin förklaring. Uttrycket förekommer i en uppteckning gjord i Småland 1942, och är säkert även det ursprungligen hämtat från den engelska refrängen:

När jag kommer till din port
 - hej studdig ballong - Öppna
 den men stäng den fort
 - Hej studdig ballong.
 Ögon blå det skall du få av mej

när näktergaln sina drillar slår
hej studdig ballong.

En tredje ballad som har anknytning till shanties är även den en skämtballad, "Flickor planterade kål" (SMB 232). Denna visa har, till skillnad mot de andra här beskrivna, också fått karaktär av sjömans- visa i allmänhet genom att de handlar om - eller kommit att handla om - sjömän. Visan inleds i allmänhet med att två eller tre flickor talar om giftermål och några män (t.ex. studenter eller sjömän) lyssnar på dem. Flickorna stänger sina dörrar med stickor och strån till natten, något som naturligtvis inte är särskilt effektivt. Dörren går också upp av en blåsande vind. De unga männen kommer in och tillbringar natten hos flickorna. I de äldsta beläggen, från 1700-talet, handlar det om djäknar (t.ex. i ett skillingtryck från 1774). Längre fram i tiden sjunger man inte längre om djäknar utan mer allmänt om "gossar", "beväringar" och "sjömän", de sistnämnda blir vanliga som agerande från senare delen av 1800-talet och framåt. En liknande utveckling möter vi i den danska vistexten, där man i äldre textuppteckningar talar om en student och i yngre om matroser (Tang-Kristensen nr 50).

Vanligtvis är visan 2-radig och försedd med mellan- och slutomkväde alternativt endast slutomkväde. Omkvädena är ibland trall- omkväden i en eller annan form, men oftast rör det sig om långa nonsensomkväden, då mer eller mindre interfolierade av enstaka begripliga ord.

Sternvall tog i sin samling in en variant av "Flickor planterade kål", som han uppger ha använts som halar-, pump- och bråttspelsvisa (s. 107 ff.). Den skrevs ned efter den tidigare nämnde kaptenen Olof Olsson med ett exceptionellt långt omkväde:

Solo. Där gingo tre flickor planterande kål.

Kör. Fantali för Julia, fantali för Julia!

Solo. De talte så mycket om giftermål.

Kör. Fantali för Julia!

Refr.

Solo. För lilla bromsen han var me, den
var så lejonlik att se.

Kör. Å så lyste de med ljus,

å så tog de en pris snus.
Oj, tjohalia! Oj, trigalia!
Sjömänner äro så förlustiga.
Oj, tjohalia!

- 2 Där gingo tre sjömän och hörde därpå:
"1 afton vi skola till de flickorna gå."
- 3 Flickorna stängde dörren med stickor och strå, för
att sjömännerna till dem ej skulle gå.
- 4 Men så blåste där upp en nordvästerlig vind.
Dörren flög upp och sjömännen steg in.
- 5 Då bäddas det upp en förgyllande säng.
Behagar det gossarna att sova i den?
- 6 När som det vart dager och dager vart ljus, då
fanns det ej strå uppå flickornas hus.
- 7 De sjömän de ställde sig alla i ring,
karbasen den valsar laget omkring.
- 8 Ja, säkert få vi våra skinn igen,
men aldrig få de flickorna sin fågring igen.

Sternvall skriver själv i inledningen till sin bok bl.a. om omkväderna av denna långa typ (s. 14):

Sjömannen som sångare har alltid stått på en hög nivå, strängt bevakad av traditionen, om än sångsättet många gånger för den oinvigde kan tyckas rätt märkligt. Först och främst är ropet och omtagningen i de flesta sångerna karakteristiskt. Växelsång med solo och kör var vanlig i den berättande visan, bara melodien passade när man gick i "spelet" (gångspelet) eller vid pumparna. Ropet hörde mest till halarvisorna eller i forna tider bråspel. Detta rop har dock i senare tider ofta bortfallit, men förekommer dock rudimentärt som refrängterm i de mest besynnerliga varianter: "Kirre virre!", "Victoria, victoria!", "Fantali", ja, till och med "Nicke dicke dickum plutt!"

Sambandet med den internationella sången har den här visans omkväde närmast i namnet Julia. Hugill nämner t.ex. "Southern Ladies" med början "What will you fetch your Julia?", som sjöngs vid ankarspelet (1961, s. 395). I en finlandssvensk uppteckning från 1923, efter Jenny Gustafsson, Korpo socken i Åboland, upptar namnet Julia en stor plats i omkvädet:

Där stodo två flickor, planterade kål,
- tradiradiradiram tralallallej, -
de talte så ljuvligt om giftermål
- tradiradiram trallalallallej.
Hej Julia, Julia, Julia, Julia, hopsansej.
Julia, Julia, Julia hopsansej.

Skämtballaden "Flickor planterade kål", som sjungits i arbetet till sjöss har sålunda övertagit refränger från shanty-repertoaren. Den ger samtidigt exempel på hur vistypen fått andra huvudpersoner än i de äldsta beläggen. Djäknarna som på återvägen från flickorna möter en skolmästarman, har blivit sjömän som får stå till svars inför sin kapten. Trots detta har Olof Olssons variant en del av den stil som präglar balladen, t.ex. formeluttrycket "förgyllande säng" i strof 5 och inte minst den första versraden i strof 6, "När som det vart dager och dager vart ljus".

Ballader som fått funktion av shanties hör hemma i de stora segelfartygens tid och de tillhör en uteslutande manlig värld. Det är därför naturligt att uppteckningarna är gjorda i sjömanskretsar eller i kusttrakter där man haft kontakter med sjömän. De ballader man tagit upp är skämtvisor, där innehållet redan till sin karaktär givit underlag för utbroderingar av obscant slag. Visorna tillhör den svenska muntliga traditionen, men användningen och omkvädena är internationella.

Källor och litteratur

Bondeson, August 1903: *Visbok*. 1-2. 2:a uppl. 1940. Stockholm.

Brochmann, Diderik 1937: *Sjømannsviser*. Oslo.

Hej sing op. Danske søfolk synger. 1. Shanties & opsange. CD med kommentar av Svend Nielsen. (Dansk Folkemindesamling 6, 1996.)

Hugill, Stan 1961: *Shanties from the Seven Seas*. London & New York.

– 1969: *Shanties and Sailors ' Songs*. London.

Sternvall, Sigurd 1935: *Sång under segel*. Stockholm.

Sveriges Medeltida Ballader (SMB). Utgivna av Svenskt visarkiv. Arbetsmanus till band 5 (planerad utg. 2000). – Där ingen annan källa angivits är vistexterna hämtade härifrån.

Tang Kristensen, Evald 1903: *Et hundrede gamle danske skjæmteviser*. Århus.